

RAIMONDA SIMANAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

ŽODŽIO IR VAIZDO GALIA MARIJONOS SINKEVIČIENĖS TEKSTILĖJE

The Power of Word and Image in the Textile
by Marijona Sinkevičienė

SUMMARY

Textile artist Marijona Sinkevičienė is known as a longtime lecturer at the Faculty of Arts and Education of Kaunas Collegium, and a participant of numerous exhibitions in Lithuania and abroad. The artist focuses on creation of artworks for exhibitions. The most notable among them are the latest artworks among which are the series of tapestries, portraying sacral and Lithuanian history subjects. The characteristic feature of the artist's creative process is her personal outlook, her focus on text insertions and the language of symbols. Extraordinary awareness and individual understanding of materials and techniques that the artist employs facilitates the specific shaping and the highly suggestive and esthetic plasticity of the artworks.

SANTRAUKA

Tekstilės dailininkė Marijona Sinkevičienė žinoma kaip ilgametė Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto dėstytoja, daugelio parodų Lietuvoje ir užsienyje dalyvė. Menininkė daugiausia kuria parodinius darbus. Iš jų labiausiai išsiskiria paskutiniųjų metų gobelenų ir tapiserijų serijos, atspindinčios sakralumo ir tautos istorijos tematiką. Šioms klasikiniams, mene gana dažnai pasitaikančioms temoms įamžinti pasitelkiamas asmeninis požiūris, teksto intarpai, simbolių kalba. M. Sinkevičienės tekstilės darbams būdingas ypatingas medžiagiškumo ir technikų išmanymas, išryškinantis autorės kūrybinių plastikos įtaigumą ir estetiką.

ĮVADAS

Dailininkę Marijoną Sinkevičienę ne- jų, kurie XX a. pabaigoje–XXI a. pra-
abejotinai galime priskirti prie meninin- džioje paskatino atsinaujinti ir koncep-

RAKTAŽODŽIAI: Marijona Sinkevičienė, dailininkė, tekstilė, projektas, paroda, tekstas.

KEY WORDS: Marijona Sinkevičienė, artist, textile, project, exhibition, text.

tualėti Lietuvos tekstilę. Šiandien šia tekstilininę vertiname kaip išraiškingo, individualaus braižo kūrėją, lakoniškos, santūrios, o kartu vaizdiškai itin įtaigios plastikos darbų autorę, sakralinio paveldo ir istorinių tautinių vertybių puoselėtoją. Žvelgdami į M. Sinkevičienės kūrybos panoramą matome jos nuolatinį siekį eksperimentuoti, ieškoti savitos tematikos ir autorinės technikos. Ir nors menininkės darbai yra gerai žinomi Lietuvos tekstilės kontekste, tačiau išsames-

nio menotyrinio aptarimo ar detalesnės apžvalgos jie nėra sulaukę. Minėtos priežastys paskatino M. Sinkevičienės kūrybą analizuoti nuodugniau. Straipsnyje norėta pristatyti tekstilininės asmenybės, išryškinti jos kūrinuose vyraujančias temas ir išskirti esmingiausius plastinius bruožus. Dailininkės darbai vertinti istorinėje perspektyvoje, nagrinėti naudojantis semantinės ir formaliosios analizės priemonėmis. Tyrimas papildytas interviu metu išsakytomis dailininkės mintimis.

KŪRYBINĖS BIOGRAFIJOS ŠTRICHAI

Marijona gimė 1951 m. Žemaitijoje, Tauragės rajone, Očikių kaime. Daile ji susidomėjo dar būdama mergaitė, kai gyveno ir mokėsi netoli Raseinių esančių Nemakščių mokykloje. Paskatinta klasės auklėtojos Birutės Miliauskaitės 1967 m. įstojo į tuometinį Kauno Stepo Žuko taidomosios dailės technikumą, čia įgijo rūbų modeliavimo specialybę. Neilgai padirbusi aprangos dizainere buitinio aptarnavimo kombinate Marijampolėje, menininkė vėl grįžo į Kauną ir mokslus tęsė LTRS valstybinio dailės instituto Kauno vakariniame skyriuje, kur 1976–1982 m. studijavo tekstilę (Draugelienė 2003: 412–413). Menininkė teigė, kad į šią specialybę stojo apsisprendusi tobulėti: turėdama rūbų modeliavimo išsilavinimą jau gerai nusimanė apie tekstilės technologijas, audinius, o studijuojant tekstilę šios žinios dar labiau prasiplėtė. Anot M. Sinkevičienės, rūbų dizainerės ir tekstilininės patirtys susiliejo itin sėkmingai, nes puikiai papildė viena kitą. Institute jai dėstė žinomi menininkai – Zenonas Varnauskas, Marija Dūdienė, Dalia Valatkienė. Vis dėlto turbūt didžiausią įtaką jau-

najai dailininkei padarė Z. Varnauskas, kurio žodis buvo ypač svarus vertinant kūrinius, komentuojant pasaulinius meno pavyzdžius, vadovaujant diplominiam darbui¹. Nemažai profesinių patarimų paskaitose suteikdavo ir M. Dūdienė. Akivaizdu, kad dėstytoja taip pat vertino savo buvusią studentę. Rekomenduodama Marijoną stoti į Dailininkų sąjungą, tekstilininė rašė, kad ji „pasižymėjo labai rimtu požiūriu ir kūrybingumu vykdant kursines kompozicijas užduotis“².

Tekstilės studijas M. Sinkevičienė baigė 1982 m. ir itin greitai įsiliejo į tuometinių žymesnių ir ką tik pradėjusių kurti tekstilininę gretas (Mažrimienė 2011: 144–145). Kaune tuo metu telkėsi dailininkės Jūratė Petruškevičienė, Zita Mateiča, Liucija Šepkutė-Banaitienė, Birutė Sarapienė, Virginija Kirvelienė. Šios menininkės pamažu ėmėsi vis įdomesnių kūrybinių užsakymų, parodinių darbų. Su jų vardais Kaune vėliau buvo siejamas ir tekstilės meno sujudimas, kurį ypač suaktyvino netrukus įsitraukusi ir kiek jaunesnė dailininkė Laima Oržekauskienė ir jos mokinių karta.

ANKSTYVŲJŲ KŪRINIŲ MENINIAI BRUOŽAI

Kūrybinio kelio pradžioje M. Sinkevičienė naudojo nemažai gobelenų ir tapiserijų. Jau ankstyvieji jos darbai buvo pastebėti: vienas pirmųjų stambesnių kūrinių („Architektūriniai motyvai“, 1983) pažymėtas Kultūros ministerijos ir eksponuotas Pabaltijo taikomojo meno trienalėje³. Šis, į ritmiškas struktūras padalintas gobelenas tarsi paženklino dailininkės kelią, atskleidė jos kompozicinę sampratą, kurią apibrėžė formų aiškumas, griežtumas, jausmo ir logikos harmonija, kolorito gelmė.

XX a. antroje pusėje pamažu vis modernėjanti Lietuvos tekstilė devintajame dešimtmetyje neabejotinai turėjo savus skiriamuosius bruožus (Rekertaitė-Načiulienė, Stelingienė 1983: 6–7). Kūriniuose vis dažniau išryškėdavo struktūriška kompozicinė traktuotė, ritmiškos vaizdo jungtys, audinio faktūringumas, dekoratyvumas, figūrinius motyvus keitė abstrakčios formos. Minėtas savybes galėjome išvysti Zinaidos Vogelienės, Jūratės Urbienės, Salvinijos Giedrimienės, Felikso Jakubausko, Violetos Laužonytės ir kitų menininkų darbuose (Mačiulis 2003: 248–250). M. Sinkevičienė taip pat prisidėjo prie novatoriškus plastinius sprendimus demonstruojančio tekstilės autorių būrio. Šiuo laikotarpiu ji ėmėsi eksperimentuoti formatais ir kurti skaidytas kompozicijas, kurias buvo galima įvairiai perkomponuoti. Tokiu pavyzdžiu galime laikyti gobeleną „Ilge-sys“ (1994), sudarytą iš keturių nevienodų apimčių audinio elementų. Šis kūrinys gali būti eksponuojamas keliais skirtingais būdais: audinio gabalus dėlioiant vertikaliai, horizontaliai arba skirtingais

kampais ir taip kaskart sukurti vis naują vizualų objektą. Ir nors žvelgdami į šį kūrinių pirmiausia jį siejame su modernizmo praktika (abstraktumu, konstruktivumu ar minimalizmu), labiau įsigilinę matome, kad tai kur kas gilesnę prasmę turintis darbas, įgyvendintas permąstant lietuviškų raštų ornamentuose ryškėjančias liaudies meno patirtis.

Kitas žinomas dailininkės ankstyvosios kūrybos pavyzdys – tapiserija „Gimtinė“, sukurta 1993 m. Žvelgdami į šio rusvos gamos triptiko motyvus galime patirti įvairias vizijas: regėti gimtinę menančių laukų panoramas, „čiurlioniškus“ vartus, močiučių išsiuvinėtus audinius ar net Gediminaičių stulpų elementus. Vis dėlto visi šie motyvai triptike yra išreikšti itin lakoniškai, užuominomis, asociatyviai. Beje, nuo jaunumės pamėgusi austi serijomis, šį įprotį menininkė išsaugojo iki pastarųjų dienų.

Tai, kad ankstyvojoje kūryboje M. Sinkevičienė itin saikingai vartojo teminius motyvus, nebuvo atsitiktinumas. Menininkė ne kartą teigė, kad tekstilėje jai svarbu „kalbėti“ pačia medžiaga, audiniu, faktūra, „per siulą išreikšti mintį“ (Simanaitienė 1996: 168). Jos kūriniuose atsispindėjo pasąmonės, nuojautų ir nuotaikų raiška, perteikiama kūrinio ritmu, ornamentu ar koloritu. Simbolinės, kontrastingos spalvos traktuotos kaip gėrio ir blogio, šviesos ir tamsos priešpriešos. Jausmų ekspresiją matėme juodai raudonų, žaliai baltų, juodai pilkų darbų gamoje (triptikas „Formos kitimas“, 1997). Užklupusių minčių ar trapių nuotaikų greitesni fiksavimai vyko dailininkei pasirinkus mini formatą – tekstilės žanrą,

kai įmanoma tarsi vienu atokvėpiu išreikšti savo vidinę būseną („Langas“, 1983). XX a. paskutiniais dešimtmečiais mini tekstilė Lietuvoje buvo ypač populiari: rengtos mini tekstilės parodos, simpoziumai (Meilūnienė 2018: 24). Dėl galimybių eksperimentuoti dailininkė aktyviai įsitraukė į šį judėjimą. Taip radosi kūriniai, kuriuose dominavo erdvinės formos, šalia tradicinių audinių (vilnos, lino) pasitelktos sintetinės medžiagos.

Beje, sintetinių medžiagų (dažniausiai polietileno) panaudojimas iš mažojo formato darbų palaipsniui persikėlė ir į monumentalias erdvinės instaliacijas, kurias M. Sinkevičienė sukūrė pačioje XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje („Žiemos prisiminimai“, 1997; „Dienoraštis I, II, III“, 1999; „Vyšnių sodas“, 2006). Šioms instaliacijoms būdingas skaidrumas, efemeriškumas, lengvumas dailininkės kūrybą praturtino naujais atspalviais.

KŪRYBINĖS BRANDOS IR SAKRALUMO ŽENKLAI

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, nemažai menininkų ėmėsi dar vieno tekstilės žanro – vėliavų, susijusių su bažnyčios, draugijų ar institucijų poreikiais. Į šį būrį įsitraukė ir M. Sinkevičienė. Anot menininkės, vėliavą padaryti nėra taip paprasta: reikia mokėti ją pasiūti, dekoruoti, žiūrėti, kad medžiaga gerai kristų, o tai – sudėtingas, profesionalaus išmanymo reikalingas procesas⁴. 1992 m. pagal dailininko Arvydo Každailio projektą M. Sinkevičienė sukūrė Vilniaus miesto didžiąją vėliavą. Vėliau, 1996–2000 m., sukūrė Lietuvos krikščionių demokratų, Žašlių miestelio, Kauno prekybos ir pramonės mokyklos, Utenos kolegijos vėliavas. Jos padarytos pasitelkiant siuvimo, aplikavimo, siuvinėjimo technikas, įsigilinus į heraldikos keliamus reikalavimus. Tarp menininkės sukurtų vėliavų galima pamatyti ne tik politinėms partijoms ar miestams skirtų darbų. Viena išpūdingiausių yra Laptėvų jūros tremtinių brolijos vėliava (2001), kurios centre pavaizduotas ledinės Sibiro pakrantės simbolis – baltasis lokys, o už jo išsiuvinėti kryžiai, skirti negrižu-

siųjų iš atšiaurių kraštų atminčiai. Vėliau panaudotas mėlynas audinys, primenantis Šiaurės dangų ir vandenį, šaltį ir ledinį sąstingį.

Pastarąjį dešimtmetį M. Sinkevičienės kūryba buvo susijusi su keliais įdomiais tiriamaisiais projektais, kurie iš esmės inspiravo menininkę kurti ir dalyvauti tęstinėse parodose.

2008 m. buvo pradėtas rengti projektas „Keliaujančios raidės“⁵. Nors kiekvienais metais šio projekto koncepcija buvo formuluojama iš naujo, tačiau tikslas išlikdavo vis toks pats – rašto meno puoselėjimas ir jo sklaida. Prie „Keliaujančių raidžių“ projekto prisidėjusi M. Sinkevičienė sukūrė darbų ciklą su išaustais tekstais. Ilgainiui įterpti tekstą į audinį tapo vienu iš šiuolaikinių menininkės kūrybinių principų.

2008 m. bendradarbiaudama su Raseinių krašto istorijos muziejumi ėmėsi projekto „Kultūros paveldas – sakralinė tekstilė“. Pasak menininkės, jo tikslas buvo surinkti ir išsaugoti jau nykstančią bažnytinę dailę. Buvo surengta tiriamoji ekspedicija Raseinių krašte, kurios me-

tu peržiūrėti bažnyčių archyvai, senųjų liturginių drabužių, vėliavų, užtiesalų kolekcijos. Raseinių rajonas ekspedicijai buvo pasirinktas neatsitiktinai: pati užaugusi šiose vietovėse M. Sinkevičienė norėjo atlikti savojo regiono tautinio paveldo ir bažnytinių objektų tyrimą. Memininkė pasakojo, kad sakralinė tekstilė ją domino seniai, nuo mažų dienų visada „buvo skaudu matyti, kaip po truputį iš bažnyčių pranyksta ar yra naikinami autentiški audiniai, kurie laikui bėgant dažniausiai tiesiog pakeičiami naujais sintetiniais. Būtent todėl pradėta galvoti apie sakralinių audinių išsaugojimą ir naujų sukūrimą“⁶.

Projekto metu „lankydami bažnyčias, labiausiai atkreipėme dėmesį į tekstilės dirbinius, puošiančius bažnyčių altorius, per bažnytines iškilmes nešamas vėliavas, liturginius drabužius. Žavėjo turtiną meninę raišką įgyvendinti siuvinėjimai, nériniai, audiniai, jų raštai. Tai patys kilniausi, nuoširdžiausi, su meile atlikti ir sukurti darbai. Tačiau bėgantys metai, negailestingas laikas paliečia viską. Žmonės, kurie atliko šiuos darbus, išeina į

Amžinybę, laipsniškai išnyksta ir jų darbai. Norėtusi prikelti, užfiksuoti, pažymėti, palikti ateinančioms kartoms tai, kas dar yra, kad jaunoji karta, pasimokiusi, pasisėmusi patirties, galėtų kaip estafetę perduoti kitiems“ (Servienė 2014).

Inspiruota pamatyto bažnytinio paveldo M. Sinkevičienė nusprendė išaušinti sakralines prasmes ir simbolius telkiančių kūrinių ciklą ir jį pademonstruoti autorinėje tekstilės parodoje „Prikelta į būtį“. Kiekviename iš šios serijos darbų galėjome išvysti senųjų sakralinių audinių parafrazes: išsiuvinėtas teksto nuorodas į citatas iš Šventojo Rašto, spalvų ir medžiagų pasirinkimą, lyginantis į anksčiau meistrų naudotus audinius. Anot M. Sinkevičienės, „Prikelta į būtį“ buvo tokia paroda, kuri atrodė tarsi surinkta iš kokių nors bažnytinių archyvų. Dirbant čia taikyta ypatinga siuvinėjimo technologija, leidžianti žvelgti į abi kūrinių puses kaip į pagrindines. Darbuose dominuojančios spalvos (žalia, violetinė, raudona) sietos su liturginėmis šventėmis, kaip ir visa ornamentika: vynuogės, tulpės, lelijos⁷.

APMAŠTANT TAUTOS ISTORIJĄ

Paskutiniųjų metų M. Sinkevičienės kūrybinę veiklą ryškiausiai įprasmino dar vienas projektas – Lietuvos valstybingumo 100-mečiui skirta paroda „Atmintis“ (2018), kurią sudarė jau aptartos tekstilės parodos „Prikelta į būtį“ ir naujų kūrinių, skirtų Lietuvos jubiliejui paminėti, dermė. Šią ekspoziciją pati dailininkė vertino kaip siekį įprasminėti Lietuvos istorinę atmintį, norą pademonstruoti tautos kelią ir ryžtą išsaugo-

jant globalias vertybes, atspindint tautiškumą ir tikėjimą. Parodoje demonstruoti patriotinės tematikos darbai. Visuose kūriniuose svarbų vaidmenį atliko audinyje išsiuvinėti tekstai: skanduotės („Lietuva, būk laisva“, „Leiskit į tėvynę, leiskit pas savus“), citatos iš partizanų dainų, trijų Baltijos šalių valstybių vardai, tėvynei skirti eilėraščiai. Tarkime, viename iš parodos kūrinių buvo išsiuvinėtos poeto Maironio eilėraščio „Lie-

tuva brangi“ eilės: „Graži tu, mano bran- gi tėvyne, šalis, kur miega kapuos di- dvyriai.“ Šiuos žodžius tekstilės darbu- se papildė Lietuvoje simbolines reikšmes turintys austiniai motyvai, pavyzdžiui, tvirtybės medžio ažuolo lapai, gilės. Tekstilės triptike „Baltijos tautų kelias“ (2017) matėme ne tik lietuvių, latvių ir estų kalbomis įrašytus šalių pavadinim- us, bet ir kiekviename iš trijų darbų išsiuvinėtus tos šalies liaudies raštus bei vėliavas.

2018 m. parodą „Atmintis“ meninin- kė eksponavo įvairių miestų galerijose. Vienaip ji atrodė Vilniaus rotušėje ir vi- saip kitaip – Kaune, „Meno parko“ ga-

lerijoje. Čia autorė pasitelkė nepaprastai įspūdingą apšvietimą. Visi kūriniai buvo demonstruojami apšviesti neoninės švie- sos. Žiūrovas į mėlynai baltus darbus žvelgė tamsoje, naujai patirdamas ap- šviestų kūrinių keliamas emocijas. Dėl neoninių šviesų teikiamo efekto buvo matomi visi tekstilės ataudai, kurie yra nepastebimi esant įprastam apšvietimui. Išryškinti švytintys žodžiai ir simboliai tarsi įgavo naują, itin sakralią prasmę. Taigi pasitelkiant šiuolaikines technolo- gijas bei sprendimus (eksponavimo ga- limybes, neonines šviesas), parodos eks- ponatai įgijo ypatingą vizualumą, dva- singumą, konceptualumą.

EPILOGAS

Apibendrinant M. Sinkevičienės me- ninę raišką galima teigti, kad jos teksti- lėje naujų formų paieškos skleidėsi nuo pat kūrybinio kelio pradžios. Dailininkės ankstyvųjų gobelenų meninis stilius bu- vo novatoriškas laiko atžvilgiu – jam bū- dingas konstruktyvumas, minimalizmas, abstraktumas. Kai kuriuose kūriniuose atsispindėjo saikingas lietuvių liaudies motyvų interpretavimas, mini tekstilėje reikėsi formų plastiškumas, erdviniai sprendimai, medžiaginiai eksperimentai. Pamažu menininkės kūryba evoliuciona- vo į kur kas konceptualesnį tarpsnį, pa- remtą tiriamąja projektine veikla. Taip

radosi serijos darbų, kuriuose apmąstytas tautos paveldas, įvertinta istorijos ir sak- ralinio meno reikšmė. Šiuose kūriniuose išryškėjo teksto svarba, simbolių temi- nių motyvų poveikis. Semantiškai pagrįs- tas kūrinių koloritas. Per projektus su- kurtuose darbuose drąsiai derintos įvai- rios medžiagos, technikos, apšvietimas. Pasitelktas audimas, aplikacija ir siuvi- nėjimas į neoninę šviesą reaguojančiais baltos medvilnės siūlais menininkei leido sukurti efektingus, įtaigius parodinius sprendimus, praplečiančius kūrinių vi- zualią charakteristiką, o kartu turtinan- čius ir žiūrovo suvokimo lauką.

Literatūra

Draugelienė Dalia (sud.). 2003. *Kauno dailininkai. Pėdsakai laike: albumas*. Kaunas: Kauno dailininkų paramos fondas.
Meilūnienė Jūratė (sud.). 2018. *Taikomoji dailė ir dizainas 1918–2018: albumas*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus.

Simanaitienė Raimonda. 1996. *Taikomoji dailė ir di- zainas. Marijona Sinkevičienė. Kauno menininkai: albumas*. Kaunas: Kauno meno fondas.
Rekertaitė-Načiulienė Daiva, Stelingienė Silverija (sud.). 1983. *Lietuvos gobelenas: albumas*. Vilnius: Vaga.

Mačiulis Algimantas. 2003. *Dailė architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

Mažrimienė Vida (sud.). 2011. *Kauno dailė: realijos en face: albumas*. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurliono dailės muziejus.

Servienė, Aurelija. 2014 06 05. Prikeltas tautos sakralinis menas. *Telšių žinios*. <http://tzinios.lt/prikeltas-tautos-sakralinis-menas/> [žiūrėta 2019 12 14]

Nuorodos

- ¹ Jaunai studentei ypač įsiminė tai, kaip dėstytojo pakviesta į jo dirbtuvę galėdavo susipažinti su sovietmečiu sunkiai gaunamais meno albumais, japonų tekstilės pavyzdžiais. Iš pokalbio su dailininke. 2019 12 12. Kaunas.
- ² Marijos Dūdienės rekomendacija priimant M. Sinkevičienę į LDS narių gretas. 1988. Archyviniai duomenys iš Marijonos Sinkevičienės bylos. Lietuvos dailininkų sąjungos Kauno skyrius.
- ³ Tuometinėje Sovietų sąjungoje ši paroda laikyta itin modernia, patekti į ją buvo galima tik praėjus rimtą atranką.
- ⁴ Iš pokalbio su dailininke. 2019 12 12. Kaunas.
- ⁵ Šis projektas sutelkė įvairių sričių menininkus, buvo plėtojamas kasmet pasitelkiant skirtingas potemes.
- ⁶ Iš pokalbio su dailininke. 2019 12 12. Kaunas.
- ⁷ Menininkė, kaip labai tikintis žmogus, nuolatos gilinosi į katalikiškas bažnytines tradicijas ir apeigas. Iš pokalbio su dailininke. 2019 12 12. Kaunas.